

8/6. 1995 Forsoning, en prosess uten ende?

UNNSKYLD: Det er ennå vanskelig for tidligere krigernasjoner å si ordentlig unnskyld.

AASMUND
WILLERSRUD

Kommentatoren er utenriksmedarbeider i Aftenposten.

I verdenspolitikken har det lille ordet dynamisk kraft. Japan unngikk denne uken såvidt en regjeringskrise, ved å pakke inn beklagelsen for landets ugjerninger under annen verdenskrig i så ulne formuleringer at de omgår den uforbeholdne unnskyldning mange naboland føler de har krav på. Ordet står ikke i resolusjonen som sendes ut i forbindelse med det forestående 50-års jubileet for krigens slutt i Asia. Mekktige krefter i Japans parlament satte seg kategorisk imot en «unnskyldning», fordi de mente det ville innebære en innrømmelse av ensidig aggresjon og kolonialisme.

– Hvis det er noe land som skal komme med en unnskyldning her, må det

være USA, som slapp atombombene over Japan, ble det hevdet i debatten. I vide kretser i USA ansees det imidlertid som et grusomt, men nødvendig trekk som stanset krigen. Noen unnskyldninger er neppe i vente, men problemstillingen er ikke irrelevant av den grunn.

Tyske ledere har derimot gjentatte ganger bedt om unnskyldning for nazi-Tysklands aksjoner under krigen. Den vest-tyske forbundskansler Willy Brandts spontane knefall i Warszawa-ghettoen i 1970 ble innledningen på tyskernes smertefulle, men konsekvente forsoning med seg selv, og med nasjonene som hadde vært ofre for Det tredje rikes aggresjon. Ikke bare forsoning («Versöhnung»), men full utsoning («Aussöhnung») lå i Brandts sterke symbolhandling.

Forsoning forutsetter i dag ærlig erkjennelse av den historiske sannhet, så langt man kan strebe etter en slik. Når tyskere flest er kommet meget lenger enn japanerne i forsoning, ligger det åpenbart en forklaring i at Tyskland har gjennomført stor åpenhet om de mørke sider ved nasjonens fortid. Om-sider, riktignok, for først tidligere i år rev tyske historikere offentlig ned den inngrodde myten om at Wehrmacht, i motsetning til SS-styrkene, bare drev med «renslig» krigføring. Japanske

skoleelever får derimot stadig bare lese en versjon av den keiserlige hærs fremferd under krigen som er pyntet på i betydelig grad, skriver New York Times fra Tokyo. Ofte når klassen hel-ler aldri frem til denne vanskelige pe-rioden i historiepensum, heter det. I så fall er det tale om en kulturell vegring, og ikke til å undres over at unnskyldninger sitter langt inne.

Selv ikke dagens samlede Tyskland er ferdig med forsoningsprosessen, trass i intense bestrebelser. Det viser forbundskansler Helmut Kohls opp-tredener ute de siste ukene. Først i Ne-derland og nå igjen i Israel, står han frem med anger for nazistenes forbry-telser. I pinsehelgen svarte han på pre-sident Vaclav Havels «utstrakte hånd» for en måned siden, med en regjerings-erklæring som tilbyr tsjekkerne en for-soningstraktat. Igjen er det tale om «Aussöhnung», et ønske om å sette en-delig punktum for en forsoning, som er så vanskelig fordi det er tale om gjensi-dige overgrep. Uretten som ble begått av tsjekkere som jaget tyskerne fra de-res hjem i Sudetenland etter krigen, vedgikk Havel åpent i forrige måned. Kohl erkjente i helgen det alle vet, at deportasjonene var forårsaket av naz-istenes angrepskrig i Øst-Europa. Så langt kom partene hverandre i møte på en måte som kan være forbilledlig

for noen av dagens bitre krigsmotstan-dere, for eksempel i eks-Jugoslavia, som før eller senere også må forsones igjen.

Men full forsoning mellom Tsjekkia og Tyskland kan ennå drøye, for det materielle grunnlaget er omstridt både blant politikere og i opinionen. Det ligger i kortene at regjeringen i Bonn må imøtekomme tsjekkernes krav om erstatning til individuelle nazi-ofre, hvis håpet om anerkjennelse av sudet-tyskernes rettigheter i Tsjekkia skal ha noen mulighet. Men under sudettys-kernes årlige pinsestevne i München ble det benyttet mange vonde ord som debatten godt kunne vært foruten. For eksempel da ungsomsorganisasjonens leder sammenlignet det moralske nivå i Tsjekkia med Radovan Karadzics serbiske «stat» i Bosnia. I et intervju med avisen Rude Pravo i går, svarte den tsjekkiske utenriksminister Josef Zieleniec med å avvise et basiskrav fra sudettyskerne: Hverken Benes-dekre-tene eller amnestiloven av 1946 blir opphevet, erklærte han. Dekretene fra-tok sudettyskerne alle borgerrettighe-ter i Tsjekkoslovakia, og amnestiet fritok tsjekkere som forgrep seg mot dem.

Her må det åpenbart skjæres gjen-nom på begge sider, om den tysk-tsjek-kiske forsoning skal kunne fullføres.